

२) दिनांक १५ मार्च, १९२५ : दीड दशकाच्या अवधीनंतर दिनांक १५ मार्च, १९२५ रोजी महामस्तकाभिषेक उत्साहाच्या वातावरणात संपन्न झाला. यांचे संपूर्ण आयोजन करण्यासाठी श्रवणबेळगोळ मठाचे भट्टारक स्वस्तिश्री चारुकीर्ती महास्वामी यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रथमच एक ‘पूजा कमिटी’ स्थापन करण्यात आली. या कमिटीचे धडाडीचे व कुशल कार्यवाह श्री. एम. एल. वर्धमानय्या, म्हैसूर यांनी महामस्तकाभिषेकाचा प्रचार करण्यासाठी भारतभर प्रवास करू न सर्व जैनांनी यात सहभागी व्हावे, असे प्रत्यक्ष आवाहन केले. अशा रीतीने प्रथमच सामान्य जैनांमध्ये महामस्तकाभिषेकांचे विशेष आकर्षण निर्माण झाले; त्यामुळे या महोत्सवाला ३०,००० लोकांची उपस्थिती लाभली. परंपरागत प्रथेनुसार म्हैसूरचे महाराजे श्री. कृष्णराजेन्द्र वडियार यांच्या हस्ते पूजा झाली व ते अभिषेकसमयी संपूर्ण वेळ उपस्थित होते.

या महोत्सवातील सामाजिक दृष्टचा अत्यंत उल्लेखनीय घटना म्हणजे दिनांक १४ मार्च, १९२५ रोजी इंदूरचे सर सेठ सरू पचंद हुकुमचंद यांच्या अध्यक्षतेखाली भरलेले ‘अखिल भारतीय दिगंबर जैन परिषदे’ चे खास अधिवेशन हे होय. या विशाल अधिवेशनात जैन समाजातर्फे म्हैसूरचे महाराजे श्री. कृष्णराजेन्द्र वडियार यांना श्री. एम. एल. वर्धमानय्या यांच्या हस्ते मानपात्र देण्यात आले. या प्रसंगी उत्तरादाखल केलेल्या भाषणात म्हैसूरच्या महाराजांनी कर्नाटकाची भाषा व संस्कृती सुरुवातीपासून समृद्ध करणाऱ्या जैन ग्रंथकारांचा व साधूंचा अतिशय गौरवपूर्वक व अभिमानाने उल्लेख करू न त्यांच्याबद्दल राज्याच्या वतीने कृतज्ञता व्यक्त केली. तसेच महाराजांनी श्रवणबेळगोळ क्षेत्र, जैन धर्म व जैन समाज यांच्याविषयीचा आपला नितांत आदरभाव प्रकट केला. अशा रीतीने जैनांच्या सांस्कृतिक क्षेत्रातील कार्याना एक प्रकारे राजमान्यता मिळाल्याने अशा स्वरू पाची कार्ये भारताच्या विविध भागांत चालू ठेवण्याची प्रभावी प्रेरणा या महामस्तकाभिषेकामुळे सर्व जैनांना प्राप्त झाली.

३) दिनांक २६ फेब्रुवारी, १९४० : पंधरा वर्षाच्या कालावधीनंतर दिनांक २६ फेब्रुवारी, १९४० रोजी महामस्तकाभिषेक महोत्सव २ लाख लोकांच्या उपस्थितीत व प्रभावक रीतीने साजरा झाला. या महोत्सवाच्या आयोजनाची व कार्यवाहीची सर्व जबाबदारी प्रथमच म्हैसूर सरकारच्या

मुजराई खात्याने स्वीकारली आणि आजतागायत ही प्रथा चालू आहे. अर्थात ही जबाबदारी म्हैसूर सरकारने श्रवणबेळगोळच्या जैन मठाचे भट्टारक स्वातिश्री चारुकीर्ती महाराज, मुंबईची ‘भारतवर्षीय दिगंबर जैन तीर्थक्षेत्र कमिटी’ आणि भारताच्या विविध भागांतील प्रमुख जैन संस्था यांच्या सहकार्याने पार पाडली. जैन समाजाच्या सक्रिय सहकार्याची ही प्रथादेखील कर्नाटक सरकारच्या मुजराई खात्याने आजवर चालू ठेवली आहे.

प्रस्थापित परंपरेनुसार म्हैसूरचे महाराजे श्री. कृष्णराजेंद्र वडियार यांनी गोमटेश्वर मूर्तीला प्रथम अभिषेक करून महामस्तकाभिषेकाला सुरुवात केली. या वेळी त्यांच्यासमवेत राजपूत्र श्री. जयचामराजेंद्र वडियार हेही उपस्थित होते. या प्रसंगी खास भरविण्यात आलेल्या ‘अखिल भारतीय दिगंबर जैन महासभे’ च्या अधिवेशनाचे उद्घाटन दि. २६ फेब्रुवारी, १९४० रोजी म्हैसूरचे महाराजे श्री. कृष्णराजेंद्र वडियार यांच्याच हस्ते झाले.

या महोत्सवाचा उल्लेखनीय विशेष म्हणजे महामस्तकाभिषेकाच्या १००८ मंगल कलशांची ५१ सुवर्ण कलश, ३०० रजत कलश, ३०० जर्मन सिल्वर कलश आणि ३५८ पितळी कलश अशी विभागणी व अत्यंत मानाचा असा पहिला सुवर्ण कलश फलटणचे श्री. केशवचंद्र उगरचंद दोशी यांनी ८,००१ रुपयांना घेतला आणि सर्व कलशांच्या विक्रीचे ७५,००० रुपये उपलब्ध झाले. तसेच श्रवणबेळगोळ क्षेत्राचे संरक्षण व संवर्धन करण्यासाठी या रकमेचा विनियोग करावयाचा असे ठरविण्यात आले. अशा रीतीने क्षेत्राच्या अभिवृद्धीची नवीन योजना या महामस्तकाभिषेक महोत्वापासून सुरु झाली.

४) दिनांक ५ मार्च, १९५३ : तेरा वर्षाच्या कालावधीनंतर प्रस्थापित प्रथा व व्यवस्था यांचा अवलंब करून दिनांक ५ मार्च, १९५३ रोजी महामस्तकाभिषेक महोत्सव ३ लाख भाविकांच्या उपस्थितीत अत्यंत प्रभावीपणे साजरा झाला. या वेळी महामस्तकाभिषेकाच्या १००८ मंगल कलशांची १०० रजत कलश व १०८ सुवर्ण कलश अशी दोनच प्रकारांत विभागणी करण्यात आली होती आणि हे रजत कलश प्रत्येकी १०१ रुपये या निर्धारित दराने देण्यात आले

व सुवर्ण कलश मात्र जाहीर लिलाव करू न देण्यात आले. तसेच या वेळी ४ ‘ चतुष्कोण कुंभ ’ व ‘ पुष्पवृष्टी ’ या बाबी प्रथमच समाविष्ट करण्यात आल्या आणि त्याही जाहीर लिलावाने देण्यात आल्या. अत्यंत मानाचा असा पहिला सुवर्ण कलश बिकानेर (राजस्थान) जवळील मेन्सल गावचे श्री. जवानमल सुजनचंद यांनी १८,००१ रुपयांना घेतला. सर्व प्रकारच्या कलशांच्या व बाबीच्या रु पाने साधारणपणे १,००,००० रुपये मिळतील, अशी अपेक्षा असताना प्रत्यक्षात मात्र १,५९,७९९ रु पये मिळाले आणि सर्व खर्च वजा जाता ६२,९८९ रुपये ४ आणि ३ पै रक्कम शिल्लक राहिली.

परंपरागत पद्धतीनुसार म्हैसूरचे महाराजे श्री. जयचामराजेंद्र वडियार यांनी प्रथम अभिषेक करू न महामस्तकाभिषेकाची सुरुवात केली. या वेळी भारत सरकारचे अन्न पुरवठा मंत्री नामदार अजितप्रसाद जैन हे उपस्थित होते. तसेच या प्रसंगी ‘ अखिल भारतीय दिगंबर जैन महासभा, ’ ‘ जैन यंग मेन्स असोसिएशन, मद्रास, ’ ‘ जैन महिला परिषद, मुंबई ’ आणि ‘ वीर सेवा मंदिर, दिल्ली ’ या संस्थांची खास अधिवेशन भरविण्यात आली. विशेष म्हणजे ‘ विश्व जैन मिशन ’ चे संचालक डॉ. कामताप्रसादजी जैन यांच्या पुढाकाराने दिनांक ५ मार्च, १९५३ रोजी ‘ विश्व जैन मिशन ’ चे दुसरे अधिवेशन आणि दिनांक ६ मार्च, १९५३ रोजी ‘ अहिंसा कल्वरल कॉन्फरन्स ’ चे दुसरे अधिवेशन भारतीय व परदेशी विद्वानांच्या उपस्थितीत संपन्न झाले. साहजिकच या सर्व अधिवेशनांमुळे लोकांमधील एकतेची भावना व सामाजिक कार्याची प्रेरणा बळावली.

५) दिनांक ३० मार्च, १९६७ : चौदा वर्षाच्या कालावधीनंतर दिनांक ३० मार्च, १९६७ रोजी महामस्तकाभिषेक महोत्सव सुमारे ५ लाख भाविकांच्या उपस्थितीत व अत्यंत थाटामाटात साजरा झाला. विशेषज्ञ म्हणजे या वेळी भारतगौरव आचार्यरत्न श्री १०८ देशभूषण मुनिमहाराज यांच्या नेतृत्वाखाली विशाल साधुसंघ उपस्थित होता व त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली सर्व विधी संपन्न झाले. नेहमीप्रमाणे महामस्तकाभिषेकाचे १००८ सुवर्ण व रजत कलश भाविकांना जाहीर लिलावाने देण्यात आले. त्यांपैकी पहिली मानाचा सुवर्ण कलश कलपत्ता (केवळ) गावच्या

श्री. एम. के जिनचंद्रन यांनी ४७,५०० रुपयांना घेतला होता. या महामस्तकाभिषेकाच्या वेळी म्हैसूर राज्याचे मुख्यमंत्री नामदार श्री. निजलिंगप्पा, इतर मंत्री, अनेक ज्येष्ठ अधिकारी व कार्यकर्ते उपस्थित होते.

या महोत्सवाच्या वेळी ‘आकाश पुष्पवृष्टी’ ही अभूतपूर्व व अत्यंत प्रेक्षणीय अशी घटना घडली. यासाठी मोठी कल्पकता वापरू न भारतीय हवाई दलाच्या एका हेलिकॉप्टरचा उपयोग करण्यात आला. महामस्तकाभिषेकाचा विधी चालू असताना सकाळी १० वाजता हे हेलिकॉप्टर आले आणि भगवान गोमटेशाच्या महामूर्तीच्या वरच्या बाजूस सुमारे २० फूट अंतरावर रिथर होऊन मूर्तीवर विविध रंगीबेरंगी पुष्पांची वृष्टी केली. नंतर या हेलिकॉप्टरने महामूर्तीला भक्तिभावदर्शक अशा तीन प्रदक्षिणा घातल्या व विशिष्ट स्थितीत ते महामूर्तीच्या वरच्या बाजूस रिथर झाले आणि तिथून महामूर्तीवर पडेल अशा बेताने विविधरंगी पुष्पांबरोबरच कुंकुम व केशरमिश्रित तांबड्या व पिवळ्या पावडरीचा वर्षाव केला. महामूर्तीवर अविरतपणे व अचूकपणे होणारा हा विविधरंगी पदार्थाचा प्रत्यक्ष वर्षाव पाहून उपस्थित ५ लाख भाविकांच्या डोळ्यांचे पारणे फिटले व त्यांनी ‘भगवान बाहुबली की जय, ’ ‘गोमटेश्वर भगवान की जय’ असा उत्स्फूर्त जयजयकार उच्चरवाने केला. ही आकाश पुष्पवृष्टीची वैशिष्ट्यपूर्ण व अनन्यसाधारण घटना पाहून लोकांना अतीव मानसिक समाधान मिळाले असल्यास नवल नाही.

या महोत्सवाच्या वेळीदेखील अनेक सामाजिक व धार्मिक संस्थांची अधिवेशने भरविण्यात आली. त्यांपैकी ‘अखिल भारतीय दिगंबर जैन महासभे’ चे ७२ वे अधिवेशन अतिशय महत्त्वपूर्ण ठरले. या अधिवेशनाचे उद्घाटन करताना भारत सरकारचे माजी शिक्षण राज्यमंत्री व म्हैसून विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. के एल. श्रीमाळी यांनी विशाल जैन विद्येच्या विविध अंगांचा वैज्ञानिक पद्धतीने अभ्यास करण्याची नितांत आवश्यकता पटवून दिली आणि त्यासाठी वेगवेगळ्या विद्यापीठांतून ‘जैन विद्या विभाग’ सुरु करण्याचे कळकळीचे आवाहन केले. या नवीन व उपयुक्त सूचनेचा समाजावर फार चांगला परिणाम झाला आणि यापासून स्फूर्ती होऊन कालांतराने म्हैसूर, राजस्थान, उदेपूर आदी विद्यापीठांतून ‘प्राकृत व जैन विद्या विभाग’ याची

रीतसर स्थापना करण्यात आली. साहजिकच या १९६७ च्या महोत्सवामुळे जैन विद्येचे अधिकृत अध्ययन, संशोधन व संवर्धन या सामाजिक दृष्ट्या अत्यंत महत्त्वपूर्ण गोष्टीला चालना मिळाली आणि तिला मूर्त व स्थायी स्वरू प्राप्त झाले.

यंदा अपूर्व वैशिष्ट्यपूर्ण सोहळा

६) दिनांक २२ फेब्रुवारी १९८१ : चौदा वर्षाच्या कालावधीनंतर शनिवार, दिनांक २२ फेब्रुवारी, १९८१ रोजी महामस्तकाभिषेक महोत्सव अत्यंत भव्य प्रमाणात व उदात वातावरणात पार पडला; एवढेच नव्हे तर तो अनेक दृष्टीनी अभूतपूर्व व विशेष ऐतिहासिक महत्त्वाचा ठरला. या अतिशय विशाल व भावपूर्ण महोत्सवाची सुरुवात सोमवार, दिनांक ९ फेब्रुवारी, १९८१ रोजी इ आणि विविध स्वरू पाच्या नवनवीन उपयुक्त उपक्रमांनी अविस्मरणीय ठरलेल्या व त्यामुळे जागतिक महत्त्व प्राप्त झालेल्या या महामस्तकाभिषेक महोत्सवाचा सांगता समारंभ सोमवार, दिनांक १५ मार्च, १९८१ रोजी संकल्पपूर्तीच्या व कृतकृत्यतेच्या आनंदात संपन्न झाला. या वेळी प्रस्तुत महामूर्तिप्रतिष्ठापनेस एक हजार वर्षे पूर्ण झाली असल्याने या महामस्तकाभिषेकाबरोबरच ‘ भगवान बाहुबली महामूर्ती प्रतिष्ठापना सहस्राब्दी महोत्सव ’ देखील राष्ट्रीय स्तरावर आणि अतिशय अभिमानाच्या व उल्हासाच्या वातावरणात साजरा करण्यात आला. साहजिकच या जोड महोत्सवांमुळे सर्व कार्यक्रमांना अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले.

विशेष म्हणजे या अतिविशाल जोड महोत्सवाचे आधुनिक पद्धतीने संपूर्ण आयोजन व मार्गदर्शन करण्याचे अत्यंत अवघड व जबाबदारीचे कार्य विश्वधर्मप्रेरक राष्ट्रसंत प. पू. श्री १०८ एलाचार्य मुनिश्री विद्यानंद महाराज यांनी आपल्या अलौकिक नेतृत्वगुणामुळे व अप्रतिम संघटना - कौशल्यामुळे सफलतापूर्वक व प्रभावी रीतीने पार पाडले, ही या महोत्सवाची खास उल्लेखनीय बाब होय. इतिहासाची पुनरावृत्ती होते म्हणतात याचा विशेष पडताळा या निमित्ताने सर्वांना जाणवला. सिधान्तचक्रवर्ती आचार्य नेमिचंन्द्र यांच्या नेतृत्वाखाली इ. स. ९८१ साली भगवान बाहुबली महामूर्तीची पतिष्ठापना विध्यगिरीवर करण्यात आली आणि त्याच जगप्रसिद्ध महामूर्तीचा सहस्राब्दिपूर्ती महोत्सवदेखील ‘ सिधान्तचक्रवर्ती ’ उपाधाने अलंकृत एलाचार्य

मुनिश्री विद्यानंद महाराज यांच्या नेतृत्वाखाली इ. स. १९८१ साली साजरा झाला, हा जैनांच्या दीर्घकालीन इतिहासातील एक दुर्मिळ व रम्य सुयोग होय.

महामस्तकाभिषेक समारोह व भगवान बाहुबली महामूर्ती प्रतिष्ठापना सहस्राब्दी समारोह या जोड महोत्सवांचे उद्घाटन सोमवार दि. ९ फेब्रुवारी, १९८१ रोजी भारत सरकारचे दलणवळण मंत्री व काँग्रेसचे ज्येष्ठ नेते माननीय श्री. स्टीफन यांच्या हस्ते झाले. याच वेळी त्यांनी भगवान बाहुबलीच्या महामूर्तीचे खास टपाल तिकीट प्रकाशित केले. जैनांच्या एखाद्या पूज्य मूर्तीचे शासनातर्फे टपाल तिकीट काढण्याचा जैनांच्या प्रदीर्घ इतिहासातील हा पहिलाच प्रसंग असल्याने या नावीन्यपूर्ण समारंभाला विशेष ऐतिहासिक महत्त्व प्राप्त झाले होते.

परंपरागत प्रथेप्रमाणे महामस्तकाभिषेकाचे १००८ कलश जनतेला उपलब्ध करू न देण्यात आले; पण या वेळी प्रथमच या १००८ कलशांची खालीलप्रमाणे वर्गवारी करू न त्यांचे प्रत्येकी मूल्य निश्चित करण्यात आले.

अ. नं.	कलशांचे प्रकार	कलशांची संख्या	प्रत्येक
कलशाचे मूल्य			
१)	शताब्दी कलश	१०	१,००,००० रुपये
२)	दिव्य कलश	४	५०,००० रुपये
३)	रत्न कलश	४	२५,००० रुपये
४)	सुवर्ण कलश	२००	११,००० रुपये
५)	रजत कलश	२००	५,००० रुपये
६)	ताम्र कलश	१४०	२,५०० रुपये

७)	कास्य कलश	२००	१,००० रुपये
८)	गुल्लकायजी कलश	२५०	५०० रुपये
एकूण			१००८

हे सर्व कलश लोकांच्या अमाप उत्साहामुळे ताबडतोब खपले गेले. या कलशांतील जलाभिषेकाबरोबरच नारळाचे पाणी, उसाचा रस, दूध, सर्वांषधी, हळदिमिश्रित जल, गंधमिश्रित जल व केशारमिश्रित जल यांचादेखील महामूर्तीवर अभिषेक करण्यात आला. पुष्पवृष्टी होऊन दि. २२ फेब्रुवारी, १९८१ चा महामस्तकाभिषेक संपन्न झाला.

या महोत्सवाची उल्लेखनीय कामगिरी

या महामस्तकाभिषेकाची अनेक वैशिष्ट्ये खास उल्लेखनीय आहेत:

- १) महामस्तकाभिषेक मूर्तीच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टीने प्रथमच अत्यंत सुटसुटीत करण्यात आला आणि दही, तूप आदी पदार्थाचा विशेष वापर करण्यात आला नाही.
- २) महामस्तकाभिषेकासाठी बांधण्यात आलेले मचाण या खेपेला प्रथमच लोखंडाचे होते आणि ते अतिशय मजबूत असून कलात्मक रीतीने सजवलेले होते.
- ३) महामूर्तीच्या पुढच्या, उजव्या व डाव्या अशा तिन्ही बाजूंना लोखंडी खांबांवर जाडलाकडी फळ्या टाकून विस्तीर्ण प्लॅटफॉर्मची रचना प्रथमच करण्यात आली होती; त्यामुळे सुमारे ५००० लोकांना जवळून महामस्तकाभिषेक पाहण्याचे भाग्य लाभू शकले.

४) या प्रसंगी ५०० च्या वर जैन श्रमण- साधू व साध्वी उपस्थित होत्या. प्रथमच एवढा मोठा श्रमण इ श्रमणी वर्ग दक्षिण भारतात एके ठिकाणी अलीकडच्या काळात एकत्र आल्याने ‘ श्रमणबेळगोळ ’ हे ख्यातनाम सार्थ सिध्द झाले.

५) या महामस्तकाभिषेकाच्या दिवशी दुपारी तीनच्या सुमारास किमान दहा लाख भाविक व पर्यटक उपस्थित होते असा अंदाज आहे. एवढा प्रचंड जनसंमर्द श्रमणगबेळगोळच्या इतिहासात प्रथमच एकत्रित आला.

६) हा महामस्तकाभिषेकाचा संपूर्ण समारंभ टी. व्ही. किंवा दूरदर्शनवर दाखविण्याची सोय प्रथमच करण्यात आली होती. दूरदर्शन प्रक्षेपणाच्या ‘ क्लोज्ड सर्किट ’ पद्धतीचा अवलंब केल्याने श्रवणबेळगोळच्या पाच किलोमीटर्सच्या परिसरातील असंख्य लोकांना हा समग्र कार्यक्रम चालू असताना स्पष्टपणे पाहता आला. त्यासाठी शंभरहून अधिक टी. व्ही. सेटस्‌ची प्रमुख ठिकाणी सोय करण्यात आली होती.

७) या महामस्तकाभिषेक सोहळ्याचे प्रत्यक्ष धावते वर्णन आकाशवाणीवरू न प्रथमच समग्रमणे देण्यात आले. आकाशवाणीच्या बंगलोर केंद्रावरू न श्री. हंप नागराजाच्या यांनी कानडीतून आणि श्री. लक्ष्मीचंद जैन, दिल्ली यांनी हिंदीपासून भावपूर्ण व माहितीप्रद असे धावते वर्णन केले.

८) या महामस्तकाभिषेकाला जपान, अमेरिका, इंग्लंड, जर्मनी आदी विविध देशांतील जैन धर्माचे उपासक, अभ्यासक आणि पर्यटक मोठ्या प्रमाणावर प्रथमच उपस्थित होते आणि त्यांनी अनेक कार्यक्रमांच्या टी. व्ही. फिल्मस् अभ्यासासाठी व त्यांच्या देशात प्रदर्शित करण्यासाझी घेतल्या.

९) या महामस्तकाभिषेक प्रसंगी प्रथमच अतिशय मोठ्या प्रमाणावर सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे पारंपारिक व अत्याधुनिक पद्धतीनी आयोजन करण्यात आले होते. त्यासाठी अतिविशाल व सर्व सोयीनी युक्त असा ‘ चामुँडराय मंडप ’ तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमासाठी ‘ भद्रबाहू मंडप ’ उभारण्यात आला होता. या विविध कार्यक्रमांमध्ये श्रीराम भारतीय कला केंद्र, दिल्ली या संस्थेने सादर केलेले सौ. कुंथा जैन लिखित ‘ महाप्राण बाहुबली ’ हे यक्षगान स्वरू पाचे ‘ नृत्य - नाटक, ’ मुंबईचे ख्यातनाम फिल्मसंगीत - दिग्दर्शक श्री. रवींद्र जेन यांनी सादर केलेले वैयक्तिक व सामूहिक स्वरू पाचे ‘ भक्तीसंगीत ’ आदी कार्यक्रम विशेष उल्लेखनीय होते. असे अत्यंत प्रभावी कार्यक्रम पूर्वी कधी झाले नव्हते.

१०) या महामस्तकाभिषेक प्रसंगी प्रथमच पुरातत्त्वविषयक अवशेषांची, तीर्थक्षेत्रांची, जैन ग्रंथांची व संस्कृतीच्या विविध अंगांची माहिती करू न देणारी खास प्रदर्शन मोठ्या प्रमाणावर आयोजित करण्यात आली होती.

भारताच्या महामंत्र्यांचे आगमन

११) या महामस्तकाभिषेकाच्या आणि महामूर्ती सहस्राब्दी महोत्सवाच्या निमित्ताने आदरभाव, भक्तिभाव व्यक्त करण्यासाठी भारताच्या पंतप्रधान श्रीमती इंदिराजी गांधी यांनी दि. २१ फेब्रुवारी, १९८१ रोजी दुपारी तीन वाजता हेलिकॉप्टरमधून भगवान बाहुबली महामूर्तीवर आकाशपुष्पवृष्टी केली आणि एका खास आयोजित केलेल्या समारंभात चतुर्विध जैन संघाला व विशाल जैन - समुदायाला उद्देशून जाहीर भाषण केले. या वेळी जैन साधू व साध्वी, भारत सकारचे व कर्नाटक सरकारचे अनेक ज्येष्ठ मंत्री, खासदार, आमदार, शासकीय आधिकारी व सामाजिक कार्यकर्ते मोठ्या संस्थेने उपस्थित होते. भारताच्या महामंत्र्यांनी महामस्तकाभिषेकप्रसंगी उपस्थित राहण्याचा व जाहीर शुभेच्छा व्यक्त करण्याचा इतिहासातील हा पहिलाच प्रसंग होय.

जनमंगल महाकलशाचे आयोजन,

१२) या महोत्सवाच्या निमित्ताने विश्वशांती, राष्ट्रीय एकात्मता, नैतिक मूल्ये आणि अहिंसा, अपरिग्रह, संयम, त्याग आदी तत्त्वे यांचा सर्व जनतेत प्रचार करण्यासाठी अत्यंत अभिनव अशा ‘जनमंगल महाकलश योजने’ चे प्रवर्तन भारताच्या पंतप्रधान श्रीमती इंदिरा गांधी यांच्या शुभहस्ते दिनांक २९ सप्टेंबर, १९८० रोजी दिल्लीच्या लाल किल्ला मैदानावर करण्यात आले. ‘मध्यप्रदेश महावीर ट्रस्ट, इंदूर’ यांनी दिलेली, इंदूरचे कुशल कारागीर श्री. मोहम्मद अजीज यांनी तयार केलेला, ताम्र धातूचा, १४४ किलो वजनाचा, ६ फूट व्यासाचा आणि ६ ।। फूट उंचीचा हा मंगलमय महाकलश जैन संस्कृती निर्दर्शक चित्रांनी व प्रतीकांनी सजविलेल्या ट्रकवर ठेवण्यात आला होता. भारताच्या विविध भागांतील २५५ शहरांमधून भ्रमण करू न व शोभायात्रेच्या रू पाने मोठी प्रभावना निर्माण करीत व सुमारे चोवीस लाख रुपयांची धनराशी गोळा करू न हा ‘जनमंगल महाकलश’ दिनांक २० फेब्रुवारी, १९८१ रोजी श्रवणबेळगोळ इथे पोहोचला. या महामस्तकाभिषेकाची चिरंतन स्मृती जतन करण्यासाठी या ‘जनमंगल महाकलशा’ ची स्थापना श्रवणबेळगोळ येथे कायम स्वरू पात करण्यात आली आहे. तसेच या महाकलशाच्या विहारप्रसंगी मिळालेल्या धनराशीमधून ‘गोमटेश्वर जनकल्याण ट्रस्ट’ ची निर्मिती करण्यात आली असून या ट्रस्टमार्पक्त श्रवणबेळगोळच्या आसमंतातील ग्रामीण भागामधील दुर्बल घटकांसाठी विविध आधुनिक कल्याणकारी योजना कार्यान्वित करण्यात आल्या आहेत. या महामस्तकाभिषेकाची ही सर्वाधिक विशेष उपलब्धी म्हटली पाहिजे.

विद्वानांचे चर्चासत्र

१३) या महामस्तकाभिषेकाच्या निमित्ताने सामाजिकदृष्ट्या अत्यंत दूरपरिणामी असा ‘श्रवणबेळगोळवरील अखिल भारतीय चर्चासत्रा’ चा (All India Seminar on shravana - Belagola)

तीन दिवसांचा कार्यक्रम दिनांक १३, १३ व १४ जानेवारी, १९८१ रोजी डॉ. टी. जी. कलघटगी यांच्या संचालकत्वाखाली भरविण्यात आला होता. भारताच्या विविध भागांतील जैनविद्याविशेषज्ञ १, प्रथितयश जैन व जैनेतर प्राध्यापक, पंडित व विचारवंत यांनी या चर्चासत्रात उत्साहाने भाग घेतला होता. श्रवणबेळगोळच्या अलीकडच्या काही शतकांच्या इतिहासात इतक्या मोठ्या प्रमाणावर व सुनियोजित असा विद्वानांचा मेळावा प्रथमच भरला होता. या विद्वत्परिषदेने श्रवणबेळगोळला ‘आंतरराष्ट्रीय जैनविद्या केंद्र’ (International Jainology Centre) सूख करू न जगाच्या विविध भागांत जैनविद्येच्या अध्ययनाला सक्रिय चालना द्यावी आणि भारतात अनेक विद्यापीठांतून व संशोधन केंद्रांमधून चालू असलेल्या जैनविद्येच्या अध्ययनात व संशोधनात सुसूत्रता आणावी, अशी दूरगामी य मौलिक सूचना केली. या सूचनेची त्वरित अंमलबजावणी झाली तर १९८१ च्या सहस्रवर्षीय महामस्तकाभिषेक महोत्सवाने जैन संस्कृतीला दिलेले ते अत्यंत महत्त्वपूर्ण असे योगदान ठरले.

| २२ |

भगवान बाहुबली महामूर्तीची उंची

येथील माझ्या आठ दिवसांच्या वास्तव्यात प. पू. एलाचार्य मुनिश्री विद्यानंद महाराज यांच्याबरोबर विंध्यगिरीवरील पवित्र वास्तुंच्या संरक्षणासंबंधी चर्चा करीत असता असे समजले की, काही दिवसांपूर्वी धारवाढच्या कर्नाटक विद्यापीठाच्या इतिहास विभागाचे प्रमुख प्रा. डॉ. शेड्हर यांच्या नेतृत्वाखाली आलेल्या पुरातन अवशेष संशोधकाच्या पथकाने सरकत्या यांत्रिक पट्टीच्या साहाय्याने भगवान बाहुबलीच्या महामूर्तीची उंची मोजली असून त्यांच्या मते ती उंची ५८ फूट आहे.

एकोणिसाव्या शतकात या मूर्तीच्या उंचीच्या संदर्भात अनेक अंदाज वर्तविण्यात येत होते. परदेशी पर्यटक बुचनान यांच्या मते मूर्तीची उंची ७० फूट ३ इंच होते, तर सर ऑर्थर वेलस्ली

यांनी तिची उंची मि. बोर्डज यांच्या आज्ञेवरू न मूर्तीजवळ खास प्लॅटफॉर्म उभारू न दिनांक १ जानेवारी, १८६५ रोजी सरकारी अधिकाऱ्याकडून मूर्तीचे माप प्रत्यक्ष घेण्यात आले असता मूर्तीची उंची ५७ फूट आहे असे आढळून आले; तसेच सन १९७१ साली झालेल्या मस्तकाभिषेकाच्या वेळी सरकारच्या पर्यटक वर्क्स डिपार्टमेंटचे अधिकारी मि. स्कॅडन यांनी मूर्तीच्या विविध भागांची प्रत्यक्ष मापे घेतली असता मूर्तीची उंची ५७ फूट आहे असे समजले. तेव्हापासून मूर्तीची उंची ५७ आहे असे मान्य करण्यात आले आणि मूर्तीच्या विविध भागांचीही मापे म्हैसूरचे कॅटन मॅकेंझी यांनी ‘इंडियन अंटिकवेरी’ या मासिकाच्या १८७३ च्या अंकातील आपल्या ‘श्रवणबेळगोळ’ वरील लेखांत प्रसिद्ध केली.

अशा रीतीने आजपर्यंत मूर्तीची उंची ५७ फूट आहे असे ग्राह्य मानण्यात आले आहे. अशी परिस्थिती असता, डॉ. शेंद्र यांनी मूर्तीची उंची ५८ फूट आहे असा दावा केला आहे. तेव्हा खरी वस्तुस्थिती काय आहे व मूर्तीची उंची ५७ फूट आहे की ५८ फूट आहे, याचा निर्णय भारत सरकारच्या पुरातत्व खात्याने अधिकृतरीत्या लवकर देणे आवश्यक आहे. आता महामस्तकाभिषेकाच्या निमित्ताने उभारल्या जाणाऱ्या लोखंडी प्लॅटफॉर्मचा उपयोग करू न घेऊन भारत सरकारने याबाबतीतला आपला निर्णय द्यावा असे वाटते. म्हणजे विनाकारण वाद वाढवणार नाही आणि मूर्तीच्या प्रत्यक्ष उंचीला शासकीय व अधिकृत मान्यता प्रथमच मिळेल.

| २३ |

चंद्रगिरीवरील ‘चामुंडराय शिला’

श्रवणबेळगोळ, दि. २७ नोव्हेंबर: ‘चामुंडराय शिला’ या नावाने ओळखली जाणारी एक मोठी शिला येथील चंद्रगिरी पर्वतावर असून तिला अतिशय भावनिक महत्त्व आहे; कारण जैन पुराणातील कथनानुसार या शिलेवरू न वीर चामुंडरायाने समोरील विंध्यगिरी पर्वताच्या

माथ्यावरील सुळकयासारख्या कड्याला बाण मारला असता तो कडा दुभंगला व आतून भ. बाहुबलीची विशालकाय मूर्ती प्रकट झाली. आता तीच हल्लीची भगवान गोमटेश्वरांची मूर्ती होय, म्हणून माझ्या श्रवणबेळगोळच्या वास्तव्यात ती शिला पाहण्यासाठी काल चंद्रगिरीवर गेलो असता तेथील पुरातन जैन वास्तुंच्या संरक्षणासाठी नेमलेल्या कर्मचाऱ्याने तरी शिला माहीत नसल्याचे सांगितले आणि तेथील वास्तुंच्या शासकीय तक्त्यात त्या शिलेचा उल्लेख आढळला नाही. अर्थात तसा कुणीही कुठे केला नव्हता. गावात चौकशी करता पुष्कळांना त्याची माहिती नाही असे दिसून आले. शेवटी काही वृद्ध माणसांकडे चौकशी करता त्यांनी तशी शिला पूर्वी ऐकिवात असल्याचे सांगितले आणि साधारणतः त्या शिलेच्या स्थानांची दिशा सूचित केली. त्याप्रमाणे आज सकाळी चंद्रगिरीवर वाट नसलेल्या निसरळ्या बाजूने जाऊन व दोनदा पडलो असता स्वतः ला सावरू न ती ‘चामुंडराय शिला’ हुडकून काढली आणि ग्रंथातील वर्णनानुसार त्यावरील कोरलेल्या जैन मूर्ती पाहून शिलेची खात्री पटल्याने एखादा शोध लावावा तसा आनंद इ गाला. त्या शिलेवरू न चामुंडरायाने विंध्यगिरीवर बाण सोडला असावा असे स्पष्ट जाणवते. मुख्य रस्त्यावरू न चंद्रगिरीवर जाताना सुमारे १०० पायच्या चढल्यानंतर डावीकडील बाजूला वळणाच्या दिशेने जे प्रचंड शिलाखंड आहेत, त्यांपैकी एक ‘चामुंडराय शिला’ आहे. चंद्रगिरीच्या पायथ्याशी स्थापन केलेल्या ‘जैन कीर्ती चक्र’ च्या मागील बाजूस बन्याच वर अंतरावर ही शिला आहे.

तेव्हा या शिलेकडे जाण्याचा मार्ग बांधावा, ती जागा साफ करावी व तिथे ‘चामुंडराय शिला’ अशी पाटी लावावी, ही विनंती करण्यासाठी सुदैवाने आज इथे उपस्थित असलेल्या भारत सरकारच्या पुराण खात्याच्या ‘चीफ आर्किटेक्ट’ या अभियंत्याला भेटलो व त्यांना ती शिला प्रत्यक्ष दाखविली; परंतु शासकीय कार्य करण्याच्या पद्धतीनुसार या सोयी लवकर होतील असे दिसत नाही; म्हणून आज इथे आलेले अखिल भारतीय दिगंबर जेन तीर्थक्षेत्र कमिटीचे अध्यक्ष शेठ लालचंद हीराचंद दोशी यांना चामुंडराय शिला प्रत्यक्ष दाखविली. ती पाहून त्यांना अतिशय आनंद झाला आणि या बाबतीत तीर्थक्षेत्र कमिटीकडून काही व्यवस्था लगेच करता येईल का, हे पाहण्याचे त्यांनी मान्य केले.

प. पू. एलाचार्य मुनिश्री विद्यानंद महाराज, स्वामी श्री भट्टारक चारुकीर्ति महाराज यांसह सर्वांनी ही ‘ चामुंडराय शिला ’ हुडकून काढल्याबद्दल अत्यंत समाधान व्यक्त केले आणि चंद्रगिरीवर जाणारे पर्यटक व भाविक लोक या ‘ चामुंडराय शिले ’ लाही भेट देतील, अशी अपेक्षा व्यक्त केली. तरी श्रवणबेळगोळला गेल्यानंतर सर्वांनी ‘ चामुंडराय शिला ’ पाहण्याचादेखील अंतर्भाव करावा.

| २४ |

समाधिस्थ भट्टारक लक्ष्मीसेन महास्वामी

स्वस्ति श्रीमद्दिल्ली, कोल्हापूर, जिनकंची, चतु: सिधसिंहासनाधीश्वर श्रीमहाभिनव लक्ष्मीसेन भट्टारक पट्टाचार्य महास्वामी संस्थान मठ कोल्हापूर, रायबाग व होसूर (बेळगाव) यांनी आपल्या प्रदीर्घ जीवनात महाराष्ट्रातील सेनगणाच्या भट्टारक पीठांची अनेक शतकांपासून अप्रतिहपणे चालत आलेली परंपरा उज्ज्वल केली, इतकेच नव्हे तर या भट्टारक पीठला भारतात मानाचे स्थान मिळवून दिले. प्राकृत, संस्कृत, कन्नड, तमिळ आदी प्राचीन भाषांचा सखोल अभ्यास करू न, त्या भाषांवर त्यांनी आपले असामान्य प्रभुत्व प्रस्थापित केले. त्याचप्रमाणे मराठी, हिंदी आदी भाषाही त्यांनी चांगल्या अवगत करू न घेतल्या. विशेष म्हणजे या सर्व भाषांतून उपलब्ध असलेल्या जैन व अन्य धर्मीय वाड्मयाचे त्यांनी दीर्घकाळ अध्ययन करू न सर्व धर्मशास्त्रांमध्ये अतुलनीय पारंगतता संपादन केली; त्यामुळे कोणतयाही धर्मसंमेलनामध्ये ते सहज सहभागी होऊ शकत. विविध धर्मीयांच्या परिषदांना खा स आमंत्रणानुसार अगत्यपूर्वक उपस्थित राहून व तिथे जैन धर्म व संस्कृती यांचे महत्त्व शास्त्राधारे व अधिकारवाणीने पटवून देऊन जैन धर्माच्या प्रभावनेचे अवघड व आवश्यक कार्य त्यांनी अत्यंत प्रभावीपणे पार पाडले. त्यांच्या या अविरत प्रचारकार्यामुळे जैन धर्माला इतर समाजात प्रतिष्ठा प्राप्त झाली व जैनांबद्दल

आदरभाव निर्माण झाला, हे विशेष होय. अशा रीतीने स्वर्गवासी लक्ष्मीसेन महाराजांनी जैन धर्माचे प्रतिनिधित्व फार समर्थपणे सांभाळले आणि अन्यधर्मीयांमध्ये जैनांबद्दल आत्मीयता निर्माण करण्याचे व घनिष्ठ संबंध प्रस्थापित करण्याचे महनीय व दूरपरिणामी कार्य सफल करू न दाखविले.

जैन धर्माची वैशिष्ट्ये व महती यांचा सर्वत्र प्रचार करीत असतानाच स्वर्गवासी लक्ष्मीसेन भट्टारक महाराजांनी जैनांचा आचारर्धम कसा पाळ्ला जाईल, या महत्त्वपूर्ण बाबीकडे खास लक्ष पुरविले व त्यासाठी परिश्रमपूर्वक अनेक उपक्रम सुरु केले. सामान्य लोकांमध्ये धर्मभावना जागृत ठेवण्यासाठी मंदिराचा अतिशाय उपयोग होतो, हे जाणून त्यांनी धनिकांना नवीन मंदिरांची उभारणी करण्यास सदैव प्रेरणा दिली; पण त्याचबरोबर पडक्या स्थितीत अगर दुर्लक्षित असलेल्या प्राचीन मंदिरांचा जीर्णोद्धार करण्याच्या आवश्यक कार्यास सदैव हातभार लावण्यास ते कधीच विसरले नाहीत. मूर्ति - प्रतिष्ठा व पंचकल्याण महापूजा शास्त्रविधीनुसार व प्रभावक पद्धतीने करण्यात ते अत्यंत निष्णात होते. त्यांच्या या कार्याचा नावलौकिक सर्वत्र झाल्याने भारताच्या विविध भागांतून त्यांना मोठमोठ्या पंचकल्याण पूजांचे अधिष्ठत्य स्वीकारण्यासाठी निमंत्रणे येत असत. अर्थात लक्ष्मीसेन भट्टारकपीठाचा हा यथार्थ गौरव होता; कारण मूर्तिप्रतिष्ठा व पंचकल्याण पूजा विधियुक्त पार पाढण्यात पुढाकार घेणे हे जैन भट्टारक पीठांचे परंपरागत कर्तव्य होते. स्व. लक्ष्मीसेन महाराजांच्या कुशल व प्रगत नेतृत्वाखाली अनेक विशाल पंचकल्याणपूजा समारंभपूर्वक संपन्न झाल्या आणि त्यायोगे जैन धर्माची फार मोठ्या प्रमाणात प्रभावना झाली. आपल्या कोल्हापूर येथील मठाच्या विस्तीर्ण प्रांगणात वृषभदेव तीर्थकरांच्या लहान व दुमदार मंदिराची स्थापना करू न आणि त्यांचे पूजाविधान वैभवाने व परंपरागत पद्धतीने साजरे करू न स्व. लक्ष्मीसेन महाराजांनी आपल्या या क्षेत्रातील कार्यावर जणू कळस चढविला. हे समारंभ कोल्हापूरच्या इतिहासात संस्मरणीय ठरले आहेत.

मूर्तिप्रतिष्ठा व पंचकल्याणपूजा यांच्याबरोबरच इतर धार्मिक समारंभांना व कार्यानादेखील स्व. लक्ष्मीसेन महाराज यांनी विशेष चालना दिली. त्यांच्या नेतृत्वाखाली विविध व्रतांचे उद्यापन समारंभ यथासांग पार पडले. तसेच अनेक वास्तुशांती पूजा समारंभसुधा

त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली साजरे झाले. शिवाय श्रावकांनी शास्त्रप्रतिपादित धार्मिक संस्कार नेहमी करावेत व नित्यशः धर्माचरणाचे पालन करावे, असा त्यांचा कटाक्ष असे. या कामी लोकांना उद्युक्त करण्यासाठी मौंजीबंधन, विवाह आदी समारंभांना उपस्थित राहून ते श्रावकांना शुभाशर्वाद प्रदान करीत असत. त्यागी व गृहस्थ लोकांना मरणसमयी विधीनुसार सल्लेखनाव्रत ग्रहण करावे, असा जैन धर्माचा एक महत्त्वपूर्ण आचारनियम आहे. हा आवश्यक आचारधर्म पाळण्यास स्व. लक्ष्मीसेन महाराजांनी लोकांना निरंतर व निरलस मदत केली. या बाबतीत त्यांचे कार्य एवढे परिणामकारक व मनःशांतिप्रद होते की अनेक साधू व श्रावक लक्ष्मीसेन महाराजांच्या उपस्थितीत सल्लेखनाव्रत धारण करण्याचा आग्रह करीत. अशा रीतीने लोकांची जैन धर्मावरील निष्ठा वाढविण्यास व ती रिथर करण्यास स्व. लक्ष्मीसेन महाराजांनी अत्यंत उपयुक्त कार्य केले आहे.

धर्मग्रंथ संरक्षण व प्रकाशन या परंपरागत व महत्त्वपूर्ण कार्याकडेदेखील स्व. लक्ष्मीसेन महाराज यांनी विशेष लक्ष पुरविले. त्यांनी आपल्या सरस्वती ग्रंथभांडारात अनेक दुर्मिळ हसतलिखित ग्रंथ जाणीवपूर्वक जतन करू न ठेवले आहेत. त्यांच्या या कार्याची प्रशंसा पं. जुगलकिशोरजी मुखत्यार, डॉ. हिरालाल जैन, डॉ. आ. ने. उपाध्ये यांच्यासारखा प्रकांड पंडितांनी मोठ्या मुक्तकंठाने केली आहे. तसेच ‘ श्री लक्ष्मीसेन ग्रंथमाला ’ ही प्रकाशन संस्था सुरु करू न त्यांनी सामान्य लोकांना उपयुक्त अशा अनेक धर्मग्रंथांचे प्रकाशन केले आहे. त्यांच्या या कार्याचा लोकांवर अतिशाय चांगला परिणाम झाला.

धार्मिक क्षेत्राप्रमाणे सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रातसुध्द या. लक्ष्मीसेन महाराजांनी श्रावकांना बहुमोल मार्गदर्शन केले आहे. अनेक समारंभांना उपस्थित श्रावकांना बहुमोल मार्गदर्शन केले आहे. अनेक समारंभांना उपस्थित राहून व उपयुक्त उपक्रमांत सहभागी होऊन त्यांनी लोकांना संघटनेची व प्रगतीची प्रेरणा दिली व सर्वांना कार्यप्रवृत्त केले. श्रीक्षेत्र स्तवनिधी इथे सन १९३८ साली भरलेल्या दक्षिण महाराष्ट्र जैन सभे डॉ च्या ३८ व्या वार्षिक अधिवेशनाच्या अध्यक्षपदावरुन भाषण करताना त्यांनी लोकांना आपल्या सामाजिक जबाबदारीची जाणीव करून दिली व समाजकार्य मोठ्या हिरीरीने पुढे नेण्यास त्यांनी उत्तेजन दिले. तसेच सन १९४४ साली

सोलापूर इथे जैनबोधक डॉ पत्राचा हीरक महोत्सव त्यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाला. त्या वेळी त्यांनी जैन पत्रकारांना धन्यवाद देऊन जैन वर्तमानपत्रांनी उपयुक्तता वाढवावी, असे आग्रहपूर्वक आवाहन केले. शिवाय जैन लेखन संमेलन, कवी संमेलन, कीर्तन संमेलन अशा सर्व सांस्कृतिक व साहित्यिक महोत्सवांचे अध्यक्षस्थान स्व. लक्ष्मीसेन महाराज यांनी भूषविले होते. या सर्व महोत्सवप्रसंगी त्यांनी केलेले मार्गदर्शन प्रेरणादायक ठरले आहे. त्याचबरोबर समाजात शिक्षणसंस्था मोठ्या प्रमाणात निघाव्यात आणि त्यांच्यामार्फत लौकिक व धार्मिक शिक्षणाचा प्रचार व्हावा, असा त्यांचा नेहमीच आग्रह होता, म्हणून स्व. लक्ष्मीसेन महाराज यांनी द आचार्यरत्न देशभूषण शिक्षण प्रसारक मंडळ डॉ या नवीन सामाजिक शिक्षणसंस्थेच्या स्थापनेस सर्वतोपरी मदत केली. मंडळाची पहिली सभा लक्ष्मीसेन मठात बोलावली होती.

अशा रीतीने धार्मिक, सामाजिक व शैक्षणिक अशा क्षेत्रांत स्व. लक्ष्मीसेन महाराज यांनी अगदी उल्लेखनीय कामगिरी केली; म्हणून त्यांचे जीवन हे एक समृद्ध जीवन होते. त्यांच्या पावन स्मृतीस प्रणाम.

À२५À

करवीरवैभव श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ

करवीरच्या वैभवात भर घालण्याच्या कलापूर्ण व धार्मिक महत्त्वाच्या वास्तूंमध्ये श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाची प्रामुख्याने गणना होते. ऐतिहासिक दृष्ट्या प्राचीन काळापासून कोल्हापूर शहराशी जैनांचे निकटचे संबंध प्रस्थापित झाले असल्याने आणि कोल्हापूरच्या आसपास जैनांची वसती केंद्रित झाली असल्याने कोल्हापूर शहर हे ‘क्षुल्लकपूर’ म्हणजे ‘जैन साधूंचे शहर’ या नावानेदेखील पूर्वी ओळखले जात असे. अशा या जैन वसतीच्या केंद्रस्थानी धार्मिक संघटनेची आवश्यकता भासू लागल्याने ‘श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ’ या धार्मिक संरथेची इसवी सनाच्या पहिल्या शतकाच्या सुमारास स्थापना करण्यात आली. या नावाच्या प्रमुख मठाची दिल्ली इथे

इसवी सनाच्या पहिल्या शतकात स्थापना करण्यात आली आणि नंतर त्या मठाच्या शाखा कोल्हापूर (पश्चिम भारत), जिनकंची (तमिळनाडू) व पिनगोंडी (आंध्र प्रदेश) या केंद्र ठिकाणी काढण्यात आल्या, अशी सर्वसाधारण मान्यता आहे. तसेच ‘ श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ ’ हा अत्यंत पुरातन असला पाहिजे, हे त्याच्या इमारतीच्या जागेवरुनदेखील दिसून येते. पंचगंगा नदीच्या काठाजवळील ‘ ब्रह्मपुरी ’ ही टेकडी कोल्हापूर शहराचे उगमस्थान होते. तिच्या जवळच्या ‘ खोल खंडोबा ’ किंवा ‘ केसापूर ’ व ‘ उत्तरेश्वर ’ या टेकड्यांवर कोल्हापूरची सर्वांत जुनी वसती होती आणि इसवी सनाच्या दुसऱ्या शतकापर्यंत म्हणजे सातवाहन सम्राट गौतमी पुत्र शातकर्णी यांच्या कारकीर्दीपर्यंत हे शहर अत्यंत भरभराटीच्या अवस्थेत होते व त्याचे रोमन साम्राज्याशी व्यापारी व संस्कृतिक स्वरूपाचे निकटचे संबंध होते, असे ब्रह्मपुरी इथे केलेल्या उत्खननावरुन सिध्द झाले आहे. ‘ब्रह्मपुरी’ टेकडीनजीकच्या ‘ केसापूर ’ या उंच टेकडीच्या माथ्यावरुन ‘ श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ ’ चे अस्तित्व चालू असल्याने तो मठ कोल्हापूरच्या जुन्या वसतीत समाविष्ट झाला होता, हे स्पष्ट होते.

अशा रीतीने पाचीन कालापासून कोल्हापूर इथे प्रचलित असलेल्या ‘ श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ ’ च्या प्रमुख धर्मगुरुंना ‘ स्वस्ति श्री लक्ष्मीसेन भट्टारक पट्टचार्य महास्वामी ’ याच एका नावाचे संबोधिले जाते आणि त्यांचा उल्लेख करताना ----

‘ ओम् स्वस्ति श्रीमत् रायराजगुरु भूमंडलाचार्यार्वर्य महावादावादीश्वर ---राजवादी पितामह---सकलविद्वज्जन सार्वभोमादि अनेक बिरुदावली विराजमान---निजघटिकस्थान दिल्ली, कोल्हापूर, जिनकेवी पिनगोंडी चतुःसिध्द सिंहासनाधीश्वर श्रीमत् अभिनव लक्ष्मीसेन भट्टारक पट्टचार्य महास्वामी संस्थान मठ कोल्हापूर, रायबाग तथा होसूर ’

अशी प्रदीर्घ बिरुदावली नेहमी वापरली जाते. या मठाच्या पूर्वीच्या कोल्हापूर संस्थानातील ‘ रायबाग ’ व बेळगावजवळील ‘ होसूर ’ या गावी नंतर शाखा निघाल्याने त्यांचा

बिरुदावलीत उल्लेख करण्यात येतो. या बिरुदावलीवरुन ‘ श्री लक्ष्मीसेन जैन मठा ’ च्या महत्त्वपूर्ण स्थानाची कल्पना येते. तसेच हा मठ दिगंबर जैन मठा ’ च्या महत्त्वपूर्ण स्थानाची कल्पना येते. तसेच हा मठ दिगंबर जैन पंथाच्या मूल संघ, पुष्कर गच्छ व सेन गण या शाखेचा असून या मठातील श्री लक्ष्मीसेन भट्टारक पट्टाचार्य महास्वामी यांची परंपरा आजतागायत अव्याहतपणे नियमानुसार चालू आहे; त्यामुळे श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाला करवीर भागातच नव्हे तर सर्व भारतात प्रतिष्ठा प्राप्त झाली आहे.

कोल्हापूरच्या केंसापूर भागातील शुक्रवार पेठेत सिटी सर्वे नंतर २७३३ डी वॉर्ड, इथे मठाची भव्य वास्तू प्राचीन काळापासून उभी आहे. ही वास्तू केसापूर टेकडीच्या माथ्यावर बांधली असली तरी शुक्रवारापासून पंचगंगेकडे जाणाऱ्या मुख्य रस्त्याच्या बन्याच आतल्या बाजूस ती असल्याने सामान्य लोकांच्या सहसा नजरेत येत नाही. तेव्हा रहदारीपासून अलिप्त असल्याकारणाने या भव्य वास्तूची विशेष जाणीव होत नाही.

मठाची मुख्य इमारत लांबठ आकाराची असून साधारणपणे ३० फूट रुंद व १५० फूट लांब आहे. ही दगडी इमारत जुन्या पद्धतीप्रमाणे बांधली असून अतिशय मजबूत आहे. या दुमजली इमारतीमध्ये प्रशस्त चौक, खुल्या ओवन्या, मोठ्या खोल्या इत्यादीची उत्तम सोय करण्यात आली आहे. नंतरच्या काळात म्हणजे इसवी सनाच्या दहाव्या शतकात मठाच्या वास्तूचा विस्तार करण्यात आला व मठाच्या दर्शनी भागी चिरेबंदी दगडी भव्य नगारखान्यात बांधला गेला. हा नगारखाना ३५ फूट लांब, २१ फूट रुंद व ६५ फूट उंच आहे. या व जुन्या राजवाड्यापुढच्या नगारखान्यात बरेच साम्य असून दोन्हीची घडवणूक जवळजवळ एकसारखी आणि काळ्या, कणखर दगडाची आहे. तसेच, नगारखान्यावर मेघडंगरी बांधण्यात आल्या असून, सर्वात उंच मेघडंबरा पायाथ्यापासून ९० फूट उचीवर आहे. या नगारखान्यावरील कोरीव शिल्पकाम व नक्षीकाम इतक सुरेख आहे की,ते पाहणाऱ्यांचे लक्ष लगेच आपल्याकडे आकर्षूण घेतल्याशिवाय राति नाही. अशी उंच महाव्दारे सध्या कोल्हापूरामध्ये महालक्ष्मी मंदिर,जुना राजवाडा व श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ इथेच असल्यान त्यांना विशेष आकार्षण व महत्त्व प्राप्त झाले आहे.

मठाच्या विस्तीर्ण प्रांगणाची उपयुक्तता व सौंदर्य वाढविण्याचे प्रयत्न अलीकडील काळात सूरु झाले आहेत. दिवंगत श्री लक्ष्मीसेन भट्टारक महास्वामी यांनी सन १९५० च्या सुमारास मठाच्या विशाल प्रवेशद्वारासमोर श्री १००८ चंद्रप्रभ तीर्थकरांच्या टुमदार मंदिराची रचना केली. तसेच त्यांनी मठाच्या विस्तीर्ण प्रांगणात विशालकाय अशी २८ फूट उंचीची, शुभ्र संगमरवरी पाषाणाची श्री १००८ आदिनाथ तीर्थकरांची मनोज्ञ मूर्ती सन १९६२ साली बसविली व तिचा प्रतिष्ठा महोत्सव फार वैभवपूर्वक साजरा केला. भारतगौरव आचार्य श्री १०८ देशभूषण मुनी महाराज यांच्या नेतृत्वाखाली आणि छत्रपती शहाजीराजे यांच्या उपस्थितीत साजरा झालेला हा प्रतिष्ठा महोत्सव कोल्हापूरच्या इतिहासात संस्मरणीय ठरला आहे. या मूर्तीसाठी संगमरवरी २० फूट रुंदीची व ५० फुटी उंचीची महिरप बसविली आहे.

विद्यमान स्वस्तिश्री लक्ष्मीसेन भट्टारक महाराज यांनी ही प्रथा पुढे चालू ठवली आहे. मठच्या प्रांगणातील बांधकाम झालेल्या टुमदार मंदराच्या वास्तूमण्ये इसवी सन १९६९ साली श्री १००८ चंद्रप्रभ तीर्थकरांची पांढरी सगमरवरी मूर्ती बसवून तिचा प्रतिष्ठा महोत्सव भव्य रीतीने साजर केला. तसेच या मंदिराच्या दुसऱ्या मजलावर भगवान पार्श्वनाथ भगवान आदिनाथ तीर्थकरांची मूर्ती असून शिखराच्या बाहेरील बाजूस २४ तीर्थकरांच्या मूर्ती आहेत.

मठाच्या विशाल प्रांगणमध्ये चंद्रप्रभ मंदिराच्या समोर एक मनोज्ञ मानस्तंभ उभा करू न मठाचे आकर्षण व सौंदर्य वाढवावे, अशी विद्यमान स्वस्तिश्री लक्ष्मीसेन भट्टारक महाराज यांची तीव्र मनीषा होती आणि यासाठी ते १९७२ सालापासून प्रयत्नशील होते. त्यांनी या कामासाठी योग्य ते पण सहसा न आढळणारा असा ३६ फूट लांबीचा अखंड ग्रॅनाइट दगड सन १९७८ साली मद्रास प्रांतातील मुहत्तूर गावजवळच्या डोगरामध्ये मिळाला. या दुर्मिळव सुदंर पाषाणावर कोल्हापूर येथे शिल्पसंस्कार करण्यात आले, त्यावर नक्षी कोरण्यात आली. अशा तळेचा अखंड ३६ फूट उंच मानस्तंभ भारतात क्वचितच सापडले. या मानस्तंभावरील चंद्रप्रभ तीर्थकरांच्या चतुर्मुख जिनबिंबाचा प्रतिष्ठा महोत्सव प. पू. एलाचार्य मुनिश्री विद्यानंद महाराज यांच्या अधिनेतृत्वाखाली दिनांक १७ मार्च, १९८३ रोजी सुरु होत आहे व दिनांक २५ मार्च रोजी संपत आहे. हा कलापूर्ण, मनोहर व अखंड मानस्तंभ कोल्हापूरचे व या भागाचे वैभव ठरेल, यात शंका नाही.

अनेक शतके आपले सतत निरंतरपणा टिकविणाऱ्या या करवीरच्या श्री लक्ष्मीसेन मठाने धार्मिक, शैक्षणिक, सामाजिक, नैतिक आदी क्षेत्रांत उल्लेखनीय कामगिरी करून वैशिष्ट्यपूर्ण अशी उज्ज्वल परंपरा निर्माण केली. या मठाच्या प्रमुखपदी असलेल्या सर्वश्री लक्ष्मीसेन भट्टारकांनी धर्मप्रभावना, धर्मप्रचार, धर्मसंरक्षण व धर्मसंवर्धन साधणारी विविध प्रकारची आवश्यक कार्ये अव्याहतपणे व व्यवस्थितरीत्या चालू ठेवली. ग्रंथलेखन, ग्रंथप्रसार आदी साहित्यविषयक कार्ये आणि पाठशाळा चालविणे, उच्चतर ग्रंथांच्या अध्यापनाची सोय करणे, परीक्षा घेणे यांसारखी महत्वपूर्ण शिक्षणसंबंधित कार्येदेखील मठाच्या भट्टारकांनी स्वतः लक्ष घालून निरलसपणे केली. याखेरीज, आपल्या अनुयायांशी सतत संपर्क राखणे, त्यांच्या वर्तनावर देखरेख ठेवणे, त्यांच्या जाती-पंचायतीवर नियंत्रण ठेवणे, रुग्णांना औषध व आरोग्यविषयक सूचना देणे, अनाथांना आश्रय देणे, मठाचा उपयुक्त अशा सार्वजनिक कामांसाठी उपयोग करणे, इत्यादी नैतिक- सामाजिक स्वरूपाची कामेदेखील या मठाच्या भट्टारकांनी अविरतपणे पार पाडली.

विसाव्या शतकातदेखील विधायक कार्ये करण्याची मठाची ही उज्ज्वल परंपरा अखंडपणे चालू आहे. दिवंगत स्वस्तिश्री लक्ष्मीसेन भट्टारक महाराज (इ. स. १८९६-१९६५) यांनी जवळ जवळ अर्धशतकापर्यंत कोल्हापूर मठाधिपती म्हणून धार्मिक, सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रांत अत्यंत उल्लेखनीय व गौरवास्पद कामगिरी केली. याच कार्याची कक्षा उत्तरोत्तर विस्तृत करून व त्यात नवनवीन उपक्रमांची सारखी भर घालून मठाची उपयुक्तता वृद्धिंगत करून भारतात मठाला मानाचे स्थान मिळवून देण्याचे महनीय कार्य विद्यमान भट्टारक स्वस्तिश्री लक्ष्मीसेन महाराज सातत्याने व योजनापूर्वक पार पाडीत आहेत.

अशा रीतीने श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाने करवीरच्या वैभवात मोलाची भर घातली असून, भारतातील जैन मठांमध्ये मानाचे स्थान मिळविले आहे.

À२६À

श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाची
प्रागतिक वाटचाल

मठाची पाश्वर्भूमी

‘ ओम् स्वस्ति श्रीमत् रायराजगुरु भूमंडलाचार्यवर्य महावादवादीश्वर-राजवादी-पितामह सकलविद्वज्जन सार्वभौमादि अनेक बिरुदावली विराजमान-निजघटिस्थान दिल्ली, कोल्हापूर, जिनकंची, पिनगोंडी चतुःसिध्द सिंहासनाधीश्वर श्रीमत् अभिनव लक्ष्मीसेन भट्टारक पीठ हे दिगंबर जैन आम्नायाच्या मूल संघ, पुष्कर गंच्छ व सेन गण या शाखेचे अत्यंत प्राचीन व प्रतिष्ठाप्राप्त असे पीठ आहे. या ‘ लक्ष्मीसेन भट्टारक पीठा ’ च्या उत्तर भारतात दिल्ली, पश्चिम भारतात कोल्हापूर, तमिळनाडू प्रदेशात जिनकंची व आंध प्रदेशात पिनगोंडी या चार प्रमुख ठिकाणी शाखा असल्याने तिथे स्थापना झालेल्या चारी मठांना ‘ श्री लक्ष्मीसेन जैन मठ ’ असें एकच नामाभिधान प्राप्त झाले आणि त्या प्रत्येक मठाचे अधिपती म्हणून कार्य करणारे साधू हे ‘ श्री लक्ष्मीसेन भट्टारक महास्वामी ’ या समान नावाने ओळखण्यात येऊ लागले. पुढे कालाच्या ओघात भारताच्या विविध भागांतील मठांप्रमाणे दिल्ली येथील श्री लक्ष्मीसेन मठदेखील बंद पडला; पण

या प्रचंड घालमेलीतसुध्दा करवीरच्या श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाचे अस्तित्व अबाधितपणे कायम राहिले, ही विशेष महत्त्वपूर्ण गोष्ट होय.

मठाची परंपरा

अशा प्रकारे आपले सातत्य निरंतरपणे टिकविणाऱ्या करवीरच्या श्री लक्ष्मीसेन जैन मठाने धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, नैतिक, वैशिष्ट्यपूर्ण अशी अज्ज्वल परंपरा निर्माण केली. याचे अधिपती असलेले श्री लक्ष्मीसेन भट्टारक पट्टाचार्य महास्वामी यांनी धर्मप्रभावनेचे आवश्यक कार्य विविध उपक्रमांद्वारे अप्रतिहतपणे व व्यवस्थितपणे चालू ठेवले. तसेच वेगवेगळ्या धार्मिक समारंभाचे नियमितपणे आयोजन करून आणि श्रावकांना धर्मसंस्कार शास्त्रविधीनुसार प्राप्त होतील, अशी व्यवस्था निर्माण करून भट्टारकांनी धार्मिक स्वरूपाची कार्ये अखंडितपणे चालू ठेवली. शिवाय तीर्थक्षेत्रांचे संरक्षण करणे व मोठ्या प्रमाणावर तीर्थयात्रा काढणे यांसारखी धर्मजागृतीची कार्ये त्यांनी सतत पार पाडली. त्याचप्रमाणे मंदिरे, धर्मग्रंथ प्रकाशन, पाठशाला, विद्वत्परिषदा आदी उपयुक्त बाबीशी संबंधित अशा संस्थांची निर्मिती करून व त्यांचे सुयोग्य व्यवस्थापना करून शैक्षणिक, नैतिक, साहित्यिक व सामाजिक स्वरूपाची कामेदेखील भट्टारकांनी अविरतपणे पार पाडली.

अशा रीतीने विविध प्रकारची आवश्यक कार्ये धार्मिक व सामाजिक दृष्टी ठेवून सातत्याने पार पाडण्याची परंपरा श्री लक्ष्मीसेन भट्टारकांनी निर्माण केल्याने साहजिकच धार्मिक व सामाजिक समारंभांचे अगर संस्थांचे नेतृत्व करण्याची जबाबदारी त्यांनी उत्कृष्टपणे पार पाडल्याचे अनेक दाखले उपलब्ध आहेत. उदा. शंभर वर्षापूर्वी दि. १४ मार्च, १८८७ रोजी त्या वेळच्या श्री लक्ष्मीसेन भट्टारकांनी स्वतःच्या नेतृत्वाखाली श्रवणबेळगोळ येथील श्री गोमटेश्वराच्या भव्य मूर्तीचा महामस्तकाभिषेक मोठ्या प्रमाणावर साजरा करण्याची प्रथा पाडली.

तसेच श्री लक्ष्मीसेन भट्टारकांनी ‘दक्षिण महाराष्ट्र जैन सभा’ ही जैनांची प्रातिनिधिक संस्था स्थापन करून पुढाकार घेतला व त्यांच्याच अध्यक्षतेखाली सभेचे पहिले अधिवेशन दि. ३ एप्रिल, १८९९ इ. रोजी सानंद संपन्न झाले.

करवीरच्या श्री लक्ष्मीसेन मठाची ही उपयुक्त व उज्ज्वल परंपरा विसाव्या शतकातदेखील दिवंगत भट्टारक श्री लक्ष्मीसेन महास्वामी (इ. स. १८९६ ते १९६५) आणि त्यांचे शिष्य भट्टारक श्री लक्ष्मीसेन महास्वामी यांनी अत्यंत समर्थपणे व प्रभावशाली रीतीने चालू ठेवून अतिशय वेगाने बदलणाऱ्या आधुनिक परिस्थितीतदेखील जैन धर्म, संस्कृती व समाज यांची प्रतिष्ठा टिकविण्यास व वाढविण्यास फार मोठ्या प्रमाणात हातभार लावला आहे.

स्वस्त्रिश्री लक्ष्मीसेन भट्टारक (इ. स. १८९६ ते १९६५)

कोल्हापूरच्या मठातच उच्च धर्माध्ययन करीत असतानाच इ. स. १९१६ साली भट्टारक दीक्षा प्राप्त झालेले बालब्रह्मचारी श्री लक्ष्मीसेन महाराज यांनी जवळजवळ अर्धशतकापर्यंत करवीरचे मठाधिपती म्हणून धार्मिक, सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रांत गौरवास्पद कामगिरी करून करवीर मठाला भारतात मानाचे स्थान मिळवून दिले. त्यांच्या अधिपत्याखाली भारताच्या प्रमुख ठिकाणी ५९ मोठे मूर्तिप्रतिष्ठा महोत्सव वैभवपूर्वक साजरे झाले. तसेच आपल्या मठाच्या विशाल प्रवेशद्वारासमोर त्यांनी भ. चंद्रप्रभ तीर्थकरांच्या दुमदार मंदिरांची रचना केली. विशेष म्हणजे मठाच्या विस्तीर्ण प्रांगणात विशालकाय अशा २८ फूट उंचीची शुभ्र संगमरवरी पाषाणाची भ. आदिनाथ तीर्थकरांची मनोज्ञ मूर्ती १९६२ साली बसविली व तिचा प्रतिष्ठा महोत्सव कोल्हापूरच्या इतिहासात संस्मरणीय ठरला आहे. धार्मिक क्षेत्राप्रमाणे सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रातदेखील त्यांनी श्रावकांना बहुमोल मार्गदर्शन केले व विविध विधायक उपक्रमांना प्रेरणा दिली. उदा. ‘आचार्यरत्न देशभूषण शिक्षण प्रसारक मंडळ’ या नवीन शिक्षण संस्थेची सन १९६३ साली स्थापना करण्यास व तिची वाटचाल करण्यास त्यांनी सर्वतोपरी मदत केली. या शिक्षण मंडळाची पहिली सभा श्री लक्ष्मीसेन मठातच बोलविली होती.

भट्टारकरत्न श्री लक्ष्मीसेन महाराज

विद्यमान भट्टारक स्वस्ति श्री लक्ष्मीसेन महाराज यांना मठाचे उत्तराधिकारी म्हणून दि. २ ऑगस्ट, १९६५ रोजी निवडण्यात आले आणि दिनांक १८ डिसेंबर, १९६५ रोजी त्यांची मठाधिपती पदी नियुक्ती करण्यात आली. अगदी लहान वयात मठाची मोठी जबाबदारी त्यांच्या शिरावर पडली. अशी बिकट परिस्थिती असली तरी मोठ्या धैर्याने व आत्मविश्वासाने त्यांनी आपल्या अंगीकृत कार्यास सुरुवात केली आणि धार्मिक, शैक्षणिक, सामाजिक, साहित्यिक आदी क्षेत्रांत नवनवीन योजना पद्धतशीरपणे आखून त्या दृढनिश्चयाने कार्यान्वित करण्यास जोगाने प्रारंभ केला.

मठाच्या प्रांगणात सुमारे ६० वर्षांपूर्वी पाया घातलेल्या भ. चंद्रप्रभ मंदिराचा प्रतिष्ठा महोत्सव त्यांनी सन १९६९ सालीच मोठ्या वैभवपूर्ण रीतीने साजरा करू न आपल्या कारकीर्दीत करावयाच्या विधायक कार्यमालिकेवा शुभारंभ केला. तसेच त्यांनी भारतातील सर्व भट्टारकांची आधुनिक पद्धतीने संघटना बांधण्यात पुढाकार घेऊन सन १९६३९ साली ‘भट्टारक संमेलन’ ही नवीन प्रातिनिधिक संस्था स्थापन करण्यात यश मिळविले. त्याचप्रमाणे सन १९७२ सालीच ‘रत्नत्रय’ मासिक सुरु करू न त्यांनी आपल्या शैक्षणिक व साहित्यिक कार्याचा पाया घातला. मराठी, कानडी व हिंदी या तीन भाषांतून नियमितपणे प्रसिद्ध होणाऱ्या या एकमेव जैन नियतकालिने ‘खास अंक,’ ‘संपूर्ण पुराण अंक,’ ‘वार्षिक पंचांग’ अंक यांसारखे उपयुक्त अंक प्रसिद्ध करण्याची परंपरा निर्माण करू न व नवीन लेखकवर्ग तयार करू न जैन नियतकालिकांमध्ये अत्यंत वैशिष्ट्यपूर्ण असे स्थान मिळविले आहे. शिवाय ‘रत्नत्रय’ मासिकाला पूरक म्हणून मराठीतून ‘धर्मप्रभावना’ व कानडीतून ‘आशीर्वाद’ ही दोन अनियतकालिकेदेखील त्यांनी सुरु केली व ती वेळोवेळी उपयुक्त माहिती पुरविण्याचे आवश्यक कार्य करीत राहिली आहेत.

याच धर्तीवर शिक्षणक्षेत्रातदेखील नवीन संस्थांच्या माध्यमातून विधायक कार्य करण्यास धडाडीने प्रारंभ केला. त्यांनी सन १९७५ साली रायबाग इथे श्री लक्ष्मीसेन एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना केली व तिच्या वतीने ‘महावीर’ इंगिलिश मिडियम स्कूल’ आणि ‘न्यू इंगिलिश स्कूल’ या दोन माध्यमिक शाळा सुरु करू न विद्यार्थ्यांच्या निवासाची उत्तम सोय केली. याशिवाय त्यांनी १९७७ साली कोल्हापूर इथे ‘लक्ष्मीसेन विद्यापीठ’ स्थापन केले व त्याला शासकीय मंजुरी मिळविली. या विद्यापीठाच्या वतीने पाठशाळा, बालवाडी आणि कन्याकुमार प्राथमिक शाळा सध्या व्यवस्थित काम करीत आहेत.

विशेष म्हणजे मूर्तीच्या प्रतिष्ठा महोत्सवाचे अधिनेतृत्व करण्याचा मठाचा वारसा त्यांनी समर्थपणे जतन केला आहे. त्यांच्या कुशल मार्गदर्शनाखाली विविध भागांत पंचकल्याण पूजा महोत्सव अतिशय उत्तम रीतीने साजरे झाले आहेत. शिवाय श्रवणबेळगोळ येथील भ. बाहुबली मूर्तीचा महामस्तकाभिषेक मठातर्फे करण्याची प्रथा त्यांनी चालू ठेवली आहे. या मूर्तीचा सहस्राब्दी महामस्तकाभिषेक दि. रोजी महामस्तकाभिषेक महोत्सव वैभवशाली स्वरू पात साजरा केला. तसेच धर्मस्थळ इथे भ. बाहुबली महामूर्तिचा प्रतिष्ठा महोत्सव व महास्तकाभिषेक समारंभ दि. ४ फेब्रुवारी, १९८२ इ. रोजी संपन्न झाल्यानंतर कोल्हापूर लक्ष्मीसेन मठाच्या वतीने दुसऱ्या दिवशी म्हणजे दि. ५ फेब्रुवारी, १९८२ इ. रोजी खास महामस्तकाभिषेक समारोह हजारो लोकांच्या उपस्थितीत करण्यात आला. एवढेच नव्हे तर यापूढे जेव्हा जेव्हा त्याच्या दुसऱ्या दिवशीच खास महामस्तकाभिषेक करण्याचा मान लक्ष्मीसेन मठाला कायमचा प्राप्त झाला आहे. अशा प्रकारे नवीन परंपरा सुरु करण्याचे श्रेयदेखील या मठाने मिळविले आहे. साहजिकच ही गोष्ट मठाला खास भूषणावह व गौरवास्पद आहे.

त्याचप्रमाणे मठाच्या प्रांगणात भ. चंद्रप्रभ मंदिराच्यासमोर एक अखंड पाषाणाचा मनोङ्ग मानस्तंभ उभा करण्यासाठी स्वरितश्री लक्ष्मीसेन भट्टारक यांनी सन १९७२ सालापासून सूरु केलेले अविरत प्रयत्न सन १९८३ मध्ये फलद्रूप झाले. भारतात विचवतपणे सापडणाऱ्या या अखंड पाषाणाच्या मानस्तंभावरील चंद्रप्रद तीर्थकरांच्या चतुर्मुख जिनबिंबाचा प्रतिष्ठामहोत्सव दि.

२४ मार्च, १९८३ रोजी सिद्धान्तचक्रवर्ती एलाचार्य मुनिश्री विद्यानंद महाराज यांच्या
अधिनेतृत्वाखाली अत्यंत भव्य प्रमाणात साजरा करण्यात आला. विशेष म्हणजे याच दिवशी
स्वस्ति श्री लक्ष्मीसेन महाराज यांना त्यांनी आजवर केलेल्या गौरवपर धर्मसेवेच्या सन्मानार्थ ‘
भट्टारकरन्न’ ही महत्त्वपूर्ण पदवी सर्व समाजाच्या वतीने मोठ्या समारंभपूर्वक देण्यात आली.
साहजिकच मठाच्या इतिहासातील ही मोठी लक्षणीय व स्पृहणीय घटना होय.